

Tadqiqot **uz**

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

conferences.uz

No 21
31 октябрь

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 21-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
1-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
21-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-1**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
21-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-1**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 21-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 26 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулdir.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

1. Иброҳимова Зулхумор Солиҳ қизи, Турғунбоев Сарвар Жаҳонгир ўғли ВОЯГА ЕТМАГАНЛАРНИНГ МАХСУС СУБЪЕКТ СИФАТИДАГИ ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИНГ ЎЗИГА ҲОС ЖИҲАТЛАРИ	7
2. Suvonqulov Jamshid, Bosimov Doston MAJBURIY MEHNATGA QARSHI KURASHNING HUQUQIY ASOSLARI	11
3. Moxmudov Sarvar Allaberganovich AXLOQ TUSHUNCHASI	14
4. Turakulova Nazira Abdushukur qizi THE SPREAD OF COVID-19 AROUND THE WORLD SHOULD SERVE THE DEVELOPMENT OF THE PUBLIC TRANSPORT SYSTEM IN BIG CITIES	16
5. Тошкенбоева Азиза Алишер қизи ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ МЕҲНАТ КОДЕКСИ: ЯНГИ ТАҲРИРНИНГ ЯНГИЛИКЛАРИ	19
6. Худайбергенов Бехзод Бахтиёрович БАНКРОТЛИК ТЎҒРИСИДАГИ ИШДА БИТИМЛАРНИ ҲАҚИҚИЙ ЭМАС ДЕБ ТОПИШНИНГ ЎЗИГА ҲОСЛИГИ.....	22

ХУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАРНИНГ МАХСУС СУБЪЕКТ СИФАТИДАГИ ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИНГ ЎЗИГА ҲОС ЖИҲАТЛАРИ

Иброҳимова Зулхумор Солих қизи,

Тошкент давлат юридик

университети докторанти

E-mail: Zulxumor.id@icloud.com

Турғунбоев Сарвар Жаҳонгир ўғли,

жиноят ишлари бўйича

Чилонзор туман суди судья ёрдамчиси

E-mail: sarvar.turgunboyev.1994@gmail.com

Аннотация: Ушбу маколада вояга етмаган шахсларнинг жиноий жавобгарлигининг ўзига ҳос жиҳатлари ёритиб берилиб, статистик таҳлил қилинган. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасида вояга етмаган шахсларга нисбатан тайинланиши мумкин бўлган жазо тизими хорижий давлатларнинг жазо тизими билан солиштирилиб, қиёсий-таҳлил қилинган. Шунингдек, муаллиф томонидан вояга етмай туриб жиноят йўлига кирган шахсларга нисбатан тайинланиши назарда тутилган жазо турларини либераллаштириш таклифлари илгари сурилган.

Калит сўзлар: вояга етмаган шахс, бола, ёшлар, маҳсус субъект, жарима, мажбурий жамоат ишлари, аҳлоқ тузатиш ишлари, озодликдан чеклаш, озодликдан маҳрум қилиш.

Бугунги кунун устуворлигини таъминлаш ва қонунийликни мустаҳкамлашниниг энг ишончли воситаси жамиятда хуқуқий онг ва хуқуқий маданиятни юксалтириб бориши эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Ўз навбатида бу мақсадга эришиш йўлида хуқуқий таълим ва тарбия ишларини изчил йўлга қўйиш белгиланган мақсадга эришишнинг энг ишончли воситаси ҳисобланади. Хуқуқий таълим ва тарбия ишларини изчил ва мунтазам равишда олиб борсаккина, ёш авлодни қонунларга хурмат руҳида тарбиялаш, уларда жиноятчиликка қарши муросасиз курашиш ҳиссини шакллантириш, миллий қадриятларимизга садоқат, ватанга муҳаббат ҳиссини табиий тарзда шакллантирган бўламиз.

Ўз навбатида вояга етмаганнинг хуқуқбузарлик содир этиши билан боғлиқ ҳар бир ҳолат тарбия ишида муайян даражада жиддий камчиликларга йўл қўйилганлигидан далолат беради. Жамиятда вояга етмаган жиноятчи шахс, жиноятчи ёшларнинг мавжуд бўлиши ҳар бир давлатнинг оғриқли нуқтаси ҳисобланади.

Барчамизга маълумки, жиноят кодексида назарда тутилган жиноят таркибининг барча аломатлари мавжуд бўлган қилмишни содир этиш жавобгарликка тортиш учун асос бўлади. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 17-моддасида жиноят содир этгунга қадар ўн олти ёшга тўлган, ақли расо, жисмоний шахслар жавобгарликка тортилишлари белгиланган бўлиб, жиноят содир этгунга қадар ўн уч ёшга тўлган шахслар жавобгарликни оғирлаштирадиган ҳолатларда қасдан ўлдирганликлари учунгина жавобгарликка тортиладилар. 2007 йил 23 ноябрда қабул қилинган “Бола хуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 3-моддасида ўн саккиз ёшга тўлгунга (вояга етгунга) қадар бўлган шахс (шахслар) бола ҳисобланиши белгиланган. Шу сабабли, жиноят қонунчилигида вояга етмаган шахсга жиноят содир этганлик учун жавобгарлик белгилашда қонун чиқарувчи томонидан унинг ёши, ўзига ҳос физиологик ва интеллектуал ривожланиши, ўз хатти-ҳаракатларининг моҳиятини англаш қобилияти, жамиятда тутган ўрни, шуғулланиши мумкин бўлган касби ҳамда бошқа омиллар ҳисобга олинган. Жиноят хуқуқида вояга етмаган шахс деганда, жиноят содир этгунга қадар 13 ёшга тўлган, аммо

18 ёшга тўлмаган шахс тушунилади. Озарбайжон Республикаси Жиноят кодекси 20-моддасида жиноят содир этганлик учун жавобгарлик ёши ўн олти ёшдан [1], Белорусия Республикаси Жиноят кодекси 27-моддасида ҳам жавобгарлик ёши ўн олти ёш белгиланган [2]. Болгария Жиноят кодекси 31-моддасида эса жиноий жавобгарлик ёши ўн саккиз ёш қилиб белгиланган [3].

Бугунги кунда нафакат Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси, балки яна бошқа бир қатор давлатлар жиноят қонунчилигида вояга етмаганларга нисбатан муайян турдаги жазолар қўлланилиши мумкин эмас. Бу эса қонунда жазоларнинг умумий тизими билан бир қаторда вояга етмагалар учун маҳсус мўлжалланган жазолар тизимидан келиб чиқади. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси олтинчи бўлимида вояга етмаганлар жавобгарлигининг хусусиятлари алоҳида белгилаб қўйилган. Унга кўра вояга етмаганларга нисбатан жарима, мажбурий жамоат ишлари, ахлоқ тузатиш ишлари, озодликдан чеклаш, озодликдан маҳрум қилиш жазоларигина қўлланилишига йўл қўйилади. Россия Федерацияси Жиноят кодексида ҳам вояга етмаганларнинг жазо тизими алоҳидалаштирилган бўлиб, 88-моддасида вояга етмаганларга нисбатан жарима, муайян фаолият тури билан шуғулланиш хукуқидан маҳрум қилиш, мажбурий ишлар, ахлоқ тузатиш ишлари, озодликни чеклаш ҳамда муайян муддатга озодликдан маҳрум қилиш сингари жазо турлари қўлланилиши мумкинлиги келтириб ўтилган [4]. Белоруссия жиноят кодекси 109-моддасида вояга етмаганларга нисбатан мажбурий жамоат ишлари, жарима, маълум фаолият тури билан шуғулланиш хукуқидан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш ишлари, қамоқ, озодликни чеклаш, озодликдан маҳрум қилиш каби жазо турлари қўлланилиши мумкинлиги келтириб ўтилган [5]. Болгария жиноят кодекси 37-моддасида келтирилган 11 та жазо тури вояга етиб жиноят содир қилганларга нисбатан тайинланиши белгиланган бўлса, вояга етмай туриб жиноят содир қилган шахсларга нисбатан эса фақатгина 3 та жазо тури 1) озодликдан маҳрум қилиш; 2) жамоатчилик иззаси; 3) муайян фаолият тури билан шуғулланиш хукуқидан маҳрум қилиш жазоси тайинланиши белгилаб қўйилган [6]. Франция жиноят кодексида эса вояга етмаганларга нисбатан қамоқ, жарима, кунлик жарима, жамоат ишлари, муайян хукуқлардан маҳрум қилиш ёхуд уларни чеклаш ва қўшимча жазолар тайинланиши мумкинлиги белгилаб қўйилган [7].

Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексида озодликдан маҳрум қилиш жазоси 13 ёшдан 16 ёшгача бўлган вояга етмаганларга нисбатан оғир жинояти учун 6 йилгача, ўта оғир жинояти учун 10 йилгача, 16 ёшдан 18 ёшгача бўлган вояга етмаганларга нисбатан эса оғир жинояти учун 7 йилгача, ўта оғир жинояти учун эса 10 йилгача бўлган муддатга тайинланиши белгиланган. Ўн уч ёшдан ўн олти ёшгача бўлган вақтда жиноят содир этган шахсларга нисбатан жинояtlар мажмуи тариқасида жазо тайинланганда озодликдан маҳрум қилишнинг энг кўп муддати ўн йилгача, агар содир этган жинояtlарининг биттаси ўта оғир жиноят бўлса, ўн икки йилгача тайинланади. Ўн олти ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган вақтда жиноят содир этган шахсларга нисбатан жинояtlар мажмуи тариқасида озодликдан маҳрум қилиш жазоси — ўн икки йилгача муддатга, агар содир этган жинояtlарининг биттаси ўта оғир жиноят бўлса, ўн беш йилгача муддатга тайинланиши мумкин. Жиноят содир этиш пайтида ўн уч ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган шахсларга нисбатан бир неча хукм юзасидан тайинланадиган озодликдан маҳрум қилиш жазосининг муддати ўн беш йилдан ошмаслиги керак. Узоқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш (йигирма йилдан ортиқ, лекин йигирма беш йилдан кўп бўлмаган) жазоси ўн саккиз ёшга тўлмасдан жиноят содир қилган шахсларга нисбатан тайинланиши мумкин эмас. Шунингдек, ўн саккиз ёшга тўлмасдан жиноят содир қилган шахсларга нисбатан қўшимча жазолар ҳам тайинланмаслиги Кодексда белгилаб ўтилган.

Шунингдек, вояга етмаганларни жиноий жавобгарликка тортишда асосий жазо турлари ўрнига вояга етмаган шахснинг жисмоний ва маънавий ривожланишига салбий таъсир кўрсатмайдиган чораларнинг қўлланилиши, ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноят содир этган, эҳтиётсизлик оқибатида жиноят содир этган ёхуд қасддан унча оғир бўлмаган жинояtnи содир этган вояга етмаган шахсларга нисбатан озодликдан маҳрум қилиш жазоси қўлланилмаслигининг Жиноят кодексида назарда тутилиши инсонпарварлик ва одиллик принципининг яққол ифодасидир. Шунингдек, ЖК 55-моддаси "ж" бандида вояга етмаганнинг жиноят содир этиши жазони енгиллаштирувчи ҳолат сифатида белгилаб қўйилган.

Статистик маълумотларга тўхталадиган бўлсак, вояга етмаганлар томонидан содир этил-

ган жиноятлар 2013 йилда 2,8 фоиз, 2014 йилда 2,7 фоиз, 2015 йилда 2,4 фоиз, 2016 йилда 2,2 фоиз, 2017 йилда эса 2,1 фоизни ташкил қилган бўлса, сўнгги 5 йил ичидаги қадимлган жиноятлар сони 31,5 фоизга камайган [8]. 2018 йилда ўн саккиз ёшдан кичик бўлган шахслар томонидан содир этилган жиноятлар сони умумий ҳисобда Республика миқёсида 923 тани ташкил этган бўлса, вилоятлар кесимида бу кўрсаткичлардан 45 та жиноят Хоразм вилоятига, 62 та Бухоро, 23 та Навоий, 117 та Самарқанд, 38 та Қашқадарё, 62 та Сурхондарё, 30 та Жizzах, 22 та Сирдарё, 117 та Тошкент вилояти, 86 та Тошкент шаҳри, 123 та Фарғона, 90 та Наманган, 72 таси Андижон вилоятларига, жиноятларнинг 36 таси Қорақалпоғистон Республикасида содир этилган бўлса, 2019 йилга келиб бу кўрсаткич умумий ҳисобда 739 тани ташкил этиб, вилоятлар кесимида бу кўрсаткич Хоразм вилоятида 36 та, Бухорода 49 та, Навоийда 18 та, Самарқандда 77 та, Қашқадарёда 27 та, Сурхондарёда 57 та, Жizzахда 24 та, Сирдарёда 15 та, Тошкент вилоятида 90 та, Тошкент шаҳрида 79 та, Фарғонада 120 та, Наманганда 75 та, Андижонда 55 та, Қорақалпоғистон Республикасида эса 17 тани ташкил этган [9].

Вояга етмай туриб жиноят содир қилган шахсларги нисбатан тайинланган жазоларни Тошкент шаҳри миқёсида таҳлил қиласиган бўлса, 2018 йилда вояга етмаганлар томонидан содир этилган жиноятлар сони умумий ҳисобда 86 тани, шахслар сони эса 136 тани ташкил этган бўлса, судланган вояга етмаганларнинг 16 нафарига озодликдан маҳрум қилиш, 67 нафари жарима ва бошқа турдаги жазолар тайинланган бўлиб, вояга етмай туриб жиноят содир қилган шахсларнинг 23 нафари шартли ҳукм қилинган, 24 нафар вояга етмаганлар эса жазодан ёки жавобгарликдан озод қилинган [10]. 2019 йилда эса, Тошкент шаҳри миқёсида вояга етмаганлар томонидан содир этилган жиноятлар сони 79 тани, шахслар сони эса 127 тани ташкил этиб, вояга етмаганларнинг 15 нафарига озодликдан маҳрум қилиш, 53 нафари жарима ва бошқа турдаги жазолар тайинланган, 9 нафар вояга етмаганлар шартли ҳукм қилинган, 22 нафар вояга етмаганлар жазодан ёки жавобгарликдан озод қилинган. Вояга етмаганларнинг 27 нафарига нисбатан жазо тайинлашда ЖКнинг 57-моддаси қўлланган ҳолда қонунда назарда тутилган мазкур жиноят учун белгиланган жазонинг энг кам қисмидан ҳам камроқ ёки моддада назарда тутилмаган бошқа енгилроқ турдаги жазолар тайинланган. 6 нафар вояга етмаганлар суд залида қамоқдан озод қилинган [11].

Юқоридаги кўрсаткичлардан кўриниб турибдики, жиноят судлари томонидан вояга етмаган шахсларга нисбатан жазо тайинлаш тизими олдинги йилларга нисбатан либераллашиб бормоқда. Шу ўринда вояга етмаганларга нисбатан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида тайинланиши мумкинлиги назарда тутилган жазо турларини қисқартириш ва жазо миқдорларини камайтириш, шунингдек вояга етмаганларга нисбатан қўлланилиши мумкин бўлган мажбурлов чоралари доирасини кенгайтириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Зеро, вояга етмаганларга нисбатан тайинланиладиган жазо уларни ахлоқан тузалишига, жиноий фаолиятларини давом эттиришига тўсқинлик қилишига, шунингдек янги жиноят содир этишининг олдини олишга оғишмай хизмат қилишида бўшлиқлар бўлмаслиги лозим. Зеро, мамлакатимиз биринчи Президенти И.А.Каримов таъкидлаганларидек, “Шуни барчамиз англаб олишимиз муҳимки, колониялардаги ишлар нечоғли яхши ташкил этилмасин, барибир, бу ер ёшларни тарбиялайдиган жой эмас. Кўп ҳолларда арзимас қилмиши эвазига қаттиқ жазо олган навқирон йигит айнан шу ерда жиноят оламига киради, ашаддий жиноятчиларга қўшилиб, уларнинг турмуш тарзига хос кўнималарни эгаллай бошлайди [12].”

Иқтибослар/Сноски/References

1. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики 31.01.2005. Общая часть. Ст 8.
2. Уголовный кодекс Белорусии Общая часть.Ст 12.
3. Уголовный кодекс Республики Болгарии Ст 42, Санкт-Петербург 2001.
4. Уголовный кодекс Российской Федерации, 24.05.1996г. ст4.
5. Уголовный кодекс Белорусии Общая часть.Ст 48-49.
6. Уголовный кодекс Республики Болгарии Ст 44-45, 60 Санкт-Петербург 2001.
7. Уголовный кодекс Франции ст 131-3. 12.10.2005.

8. Холов А.Т. Вояга етмаган шахсни жиноят қилишга жалб этишнинг олдини олишда профилактик чора-тадбирларнинг ахамияти / А.Т.Холов // Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академиясининг ахборотномаси. – 2018.-№2.-С.59-60.

9. Sources:new.prokuratura.uz

10. Жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар судининг 2019 йил 10 январдаги жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар судлари томонидан 2018 йил давомида вояга етмаганларга нисбатан кўрилган жиноят ишлари юзасидан умумлаштириши.

11. Жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар суди раёсатининг 2020 йил 31 январдаги Р-5-20-сонли “Жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар судлари томонидан 2019 йилда вояга етмаганларга нисбатан кўрилган жиноят ишлари юзасидан суд амалиётини умумлаштириш натижалари тўғрисида”ги қароридан.

12. И.А.Каримов Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмок керак, 10 жилд, Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VI сессиясидаги маъruzса, 2001 йил 29 август Б 26.

MAJBURIY MEHNATGA QARSHI KURASHNING HUQUQIY ASOSLARI

Suvonqulov Jamshid, Bosimov Doston
Jizzax davlat pedagogika instituti o'qituvchisi.
Jizzax davlat pedagogika institute 3- bosqich talabasi
Telefon : +998970252099
bosimovdoston5@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqlada fuqarolar, chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'limgan shaxslarning mehnat munosabatlarini yuzaga keltirishdagi o'rni, majburiy mehnatga qarshi kurashda qonunchilik protsessi va inson huquqlarini integratsiyasi masalalari xususida mulohzalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: majburiy mehnat, xalqaro mehnat standartlari, majburiy mehnatga qarshi kurash protsessi, inson erkinligi.

Bugungi kunda xalqaro miqiyosda ham davlatlarning ichki huquq tizimida ham inson huquqlari eng oliv qadriyat tamoyili har javhada keng ta'minlanayotgani sir emas. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan inson huquqlariga oid deyarli barcha xalqaro hujjatlarda, ayniqsa 1948-yil 10-dekabrda qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasida tan olingan insonning asosiy huquqlari bo'lmish shaxsiy, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro, mintaqaviy va davlarning ichki mexanizmlari orqali samarali amalga oshirilib kelinmoqda. Bu munosabatlar o'zidan o'zi amalga oshib qolavermaydi. Zero BMT tomonidan qabul qilingan "Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasi" 23- moddasida ko'rsatilganidek "... har bir inson mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli va qulay ish sharoitiga ega bo'lish va ishsizlikdan himoya qilinish huquqiga ega ekanligi..." [1]haqidagi jumlalar qayt etilgan.

Hozirgi kunda turli davlatlarda mehnat munosabatlarida kamtsitishlar yani milliy, irqiy, jinsiy yoki sotsial farqlar zamirida huquqlarni poymol qilish va ayrim guruhlar tomonidan majburiy mehnatga jalg etishlar yo'q emasligi sir emas. Bunday huquqlarni taminlash va himoya qilishda xalqaro tashkilotlar, ya'ni BMT va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (MOT)lar juda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi Xalqaro Mehnat Tashkilotining barcha 8 ta fundamental konvensiyalari ishtirokchisi hisoblanib, Majburiy mehnat to'g'risidagi konvensiyaga 1992-yil 13-iyundan buyon a'zosi hisoblanadi. Shuningdek, 2020-yilning 16-sentabr kuni O'zbekiston Respublikasi uchun Xalqaro Mehnat Tashkilotining 1930-yildagi , Majburiy mehnat to'g'risidagi 29-sonli konvensiyaga Bayonna (Jeneva, 2014-yil 11-iyun)[2] kuchga kirdi.

O'zbekiston Respublikasi ushbu va bir qancha tashkilotlar bilan hamkorlikda bolalar mehnati va majburiy mehnatni cheklash borasidagi ko'plab konvensiyalarni ratifikatsiya qilib, kompleks dasturlarni qabul qildi. Buning yaqqol isboti sifatida , Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning BMTning 72- sessiyasidagi nutqida " Xalqaro mehnat tashkiloti bilan hamkorlikda bolalar mehnati va majburiy mehnatga barham berish bo'yicha ta'sirchan choralar ko'rildi"[3] , deya qayt etib o'tdi.

Hozirgi kunda rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarning mehnat munosabatlarini tartibga solishga qaratilgan milliy qonunchilik tizimida majburiy mehnatga qarshi kurashish va cheklashni tartibga solishda qanchalik xalqaro mehnat standartlariga rioya qilinayotganligi juda muhim hisoblanadi.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi ham o'z mustaqilligini qo'lga kiritganidan so'ng jamiyatni qayta qurish va davlat faoliyatining barcha sohalarini inson manfaatlariga bo'ysindirish inson huquqlarini amalda ta'minlashda ko'plab xalqaro huquq normalariga mos keladigan huquqiy hujjatlar ishlab chiqdi va uni hayotga tatbiq etdi. Bundan tashqari mehnat huquqiga oid o'n uchta Xalqaro mehnat tashkiloti Konvensiyalarni ratifikatsiya qilishi kata ahamiyat kasb etdi.

Shuningdek, 2017-2021- yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha belgilangan vazifalarga muvofiq majburiy mehnatga qarshi kurashish milliy komissiyasini qayta tashkil etish borasidagi farmoni ham etiborga loyiqdir.

Milliy qonunchiligidan ham majburiy mehnat, ya'ni biron-bir jazoni qo'llash bilan tahdid qilish orqali ish bajarishga majburlashni taqilash borasida moddalar qayt etilgan bo'lib, jumladan O'zbekiston Respublikasini Konstitutsiyasining 37-moddasining ikkinchi

qismi[4], "Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida"[5] gi Qonunning 2-moddasining uchinchi qismi, Mehnat Kodeksining 7-moddasi[6], Jinoyat Kodeksining 148-moddasi [7] Mamuriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 51- modda [8] larida qayt etilgan. Majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha kuchaytirilgan chora-tadbirlar bosqichma bosqich olib borilar ekan, ba'zi qonunlar, qarorlar va Kodekslarga ham o'zgartirish kiritilmoqda. Misol tariqsida majburiy mehnatga qarshi kurash protsessi bo'yicha Mamuriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 51- moddaning oldingi tahririda mehnatga biror bir shaklda ma'muriy tarzda majburlov uchun eng kam oylik ish haqining bir baravaridan uch baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo'lga bo'lsa, keyingi tahrirga binoan bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarimaga sabab bo'ladi, shuningdek , huddi shunday huquqbazarlik voyaga yetmagan shaxsga nisbatan sodir etilgan bo'lsa - bazaviy hisoblash miqdorining yetmish baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarimaga sabab bo'ladi, deya to'ldirildi. Shuningdek, Jinoyat kodeksining 148-moddasida keltirilganidek, mehnatga biron-bir shaklda ma'muriy tarzda majburlash. Bundan qonunda mazardda tutilgan holler mustasno ekanligi, huddi shunday qilmish qilish uchun ma'muriy jazo qo'llanilgandan keyin sodir etilsa bazaviy hisoblash miqdorining qonunda belgilangan miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etish yohud ahloq tuzatish ishlari bilan jazolash ko'zda tutilgan. Bundan ko'rindiki, inson huquqlarini oliv qadriyat sifatida bilish muqaddas burchdir.

So'nggi yillarda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan chiqayotgan farmonlarda ham bolalar mehnati va majburiy mehnatga qarshi kurashish borasidagi islohotlarni ko'rish mumkin. Jumladan, Prezidentimizning "Odam savdosiga va majburiy mehnatga qarshi kurashish tizimini yanada takomilllashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"[9]gi Farmonida keltirib o'tilganidek, so'nggi yillarda respublika fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha keng miqiyosda ishlar amalga oshirilganligi, bolalar mehnatiga barham berilib, qishloq xo'jaligi ishlari, hududlarni obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish davrida kattalarning majburiy mehnatdan foydalanishga chek qo'yish misli ko'rilmagan chora-tadbirlar amalga oshirilayotganligi, bu bo'yicha tegishli milliy komissiyalar tuzilganligi qayt etilgan.

Shuningdek, majburiy mehnatga qarshi qaratilgan ba'zi bir taklif va mulohazalarni ham keltirib o'tsak maqsadga muvofiq bo'lardi:

Birinchidan, odamlar orasida majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha ko'nikma va malakalarni shakllantirish bo'yicha yetarlicha adabiyotlar, metodlar yetishmovchiligi kuzatilmoqda. Odamalar orasida kichik kitobcha, qo'llanmacha shaklda majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha materiallar tarqatilma maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Ikkinchidan, aholi orasida majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha ko'rik-tanlov va bellashuvlar o'tkazilmoqda, lekin ularning soni kam. Bu esa malum miqdorda u bo'icha tushunchalarning yetishmasigiga olib keladi. Ommaviy tadbirlar sonini va sifatini oshirish kerak.

Uchinchidan, ijtimoiy tarmoqlarda majburiy mehnatga qarshi kurashishga oid videoroliklar soni yetarlicha emas, demak aholi orasida ijtimoiy tarmoqlardan keng foydalanilayotganligini inobatga olib, majburiy mehnatga oid bir necha daqiqa davom etadigan, lekin tomashabin ongida majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha savodxonlikni shakllantira oladigan videorolik salmog'ini yanadi ko'paytirish zarur.

To'rtinchidan, majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha maqolalarning gazeta va jurnallarda chop etilish jarayonini qayta ko'rib chiqish kerak. Ilg'or istirokchilarning kuchli saviyaga ega majburiy mehnatga oid maqolalarini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash kerak.

Bularning barchasi aholining ijtimoiy muhit bilan uyg'unlikda majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha savodxonligini yanada rivojlantirish samaradorligiga asoslanadi. Hozirgi modernizatsiyalashayotgan davrda insonlarni ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-marifiy munosabatlarida erkin va ozod bo'lib faoliyat yuritishi eng muhim masalalardan hisoblanadi. Zero davlatlarning kuch-qudrati o'z fuqarolariga qanday munosabatda bo'layotganligi bilan belgilanadi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning BMTning 75-sessiyasida so'zlagan nutqida, ya'ni "... Bundan uch yil muqaddam men Birlashgan Millatlar Tashkilotining oliv minbaridadan O'zbekistonning tub islohatlarini amalga oshirish bo'yicha qarori qat'iy ekanligini aytgan edim. Jamiyatni siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamlı chora-tatbirlarimiz natijasida yangi O'zbekiston shakllanmoqda. Bugungi kunda mamlakatimizdagi demokratik o'zgarishlar ortga qaytmaydigan tus oldi"[10] , deya Bosh Assambiliya sessiyasi ishtirokchilariga baralla aytadi. Bu ayni haqiqat bo'lib, kuchli demokratil davlatdagina kuchli fuqarolik jamiyat quriladi.

Foydalanimilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi 1948-yil 10-dekabr
2. Uz24.uz, 16.09.2020. Mazkur bayonnomma O'zbekiston tomonidan 2019-yil 25-iyundagi O'RQ-545-sonli Qonuniga muvofiq ratifikatsiya qilingan.
3. BMT 72-sessiya , 20.09.2017
4. O'zbekiston Respublikasini Konstitutsiyasi , 08.12.1992
5. 1998-yil 1-may ,O'RQ-616-I-son
6. Mehnat Kodeksi 21.12.1995 O'RQ 161-I-son
7. Jinoyat Kodeksi (22.09.1994) 148-2 modda. "22.01.2020, O'RQ-603-son bilan o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilgan". Lex.uz
8. Mamuriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeks (22.09.1994)ning 51- moddasi (O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 22-yanvardagi O'RQ-603-sonli Qonuni tahrirda, 2020-yil 24-apreldan kuchga kiradi)
9. 31.07.2019. O'Za.uz
- 23.09.2020. BMT 75-sessiyadagi nutqi

AXLOQ TUSHUNCHASI

*Moxmudov Sarvar Allaberganovich
Xorazm viloyati Urganch tumani
43-son maktab Davlat va huquq
asoslari fani o'qituvchisi
Tel: +998999421819*

Annotatsiya: Ushbu maqolada axloq tushunchasiga ta'rif berilgan, axloqning odamlar, jamiyat va millatlar bilan bog'liq qonuniyatlari aks etgan.

Kalit so'zlar: axloq, xulq, hatti-harakat, jamiyat, millat, odam, shaxs, burch, ong.

Axloq-kishilarning tarixan tarkib topgan xulq - atvori, yurish turishi, ijtimoiy va shaxsiy hayotdagi ózaro, shuningdek, jamiyatga bo'lgan munosabatlarini tartibga solib turuvchi barqaror, muayyan norma va qoidalar yigindisidir. Axloq - butun boshliq jamiyat a'zolari, millat, xalq, shaxs amal qiladigan ijtimoiy tartib-qoida bo'lib, ushbu tartib-qoidalar yordamida inson hatti harakati tartibga solinadi, ya'ni boshqariladi. Murakkab ijtimoiy tartib intizom majmuasi bo'lgan axloq shaxsning ruhiy ma'naviy faoliyati bo'lib, uning kundalik hatti-harakatini tartibga soladi va turli axloqiy prinsiplarda, normalarda (burch, ma'suliyat, qadr-qimmat, vijdon va h.), munosabatlarda, baholarda, ideallarda namoyon bo'ladi.

Axloq ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, jamiyat taraqqiyotining ilk bosqichida paydo bo'lgan. Uning paydo bo'lishida kishilarning mehnat faoliyatları, iqtisodiy munosabatlari muhim rol o'ynaydi. Mehnat tufayli insonning aqliy, axloqiy va boshqa faoliyati shakllana boshlaydi. Falsafiy – axloqiy fikrlar vujudga kelgandan boshlab hozirga kunga qadar hayot yuzaga keltirgan turli tuman masalalar, kishilarni qiziqtirib kelayotgan muammolar doimo uning diqqat markazida turadi. Shuning uchun axloqning kelib chiqishida hayot tushunchasi muhim rol o'ynaydi. Hayot eng avvalo inson axloqining manbai va xazinasidir.

Axloq –ijtimoiy borliqning ta'sirchan omillaridan biridir. Davr o'zgara borgan sari har qanday hodisa kabi axloq ham o'zgaradi, rivojlanib, takomillashib, ma'naviy madaniyatning ko'rinishlaridan biriga aylanib boradi.

Axloq - barcha odamlar uchun birdek taaluqli hisoblangan, shaxs hayotidagi hamma sohalarda o'ziga va o'zgalarga nisbatan qo'yiladigan ma'naviy – ijtimoiy talablar hamda ehtiyojlarning munosabatlar shaklidagi ko'rinishidan iborat bo'lgan, insonga berilgan ichtiyor erkinligining hatti harakatlar jarayonida ichki iroda kuchi tomonidan oqilonqa cheklanishini taqozo etuvchi ma'naviy hodisa.

Axloqning mohiyatida asosiy e'tibor kishilarning jamiyatdagi hatti – harakatlari, yurish - turishlari, yashash normalari, prinsiplari, qoidalari, ularning o'zaro munosabatlari kabilarga qaratiladi. Axloq - odob to'g'risidagi bilimlarni o'zlashtirish , yaxshilik, ezungulikning mohiyatini tushunish, insoniy burch talablarini bajarish gumanistik ideal talablariga zid bo'lmaydi, aksincha har bir kishining insoniy burchi, vijdoniga mos tushadi. Axloq- odob to'g'risidagi bilimlar, tasavvurlar asta sekin insonning dunyoqarashiga ta'sir o'tkazadi.

Axloqning burch, vijdon, or- nomus kabi bir qator kategoriyalari mavjud.

Axloq hodisa sifatida ijtimoiy faoliyatini tartibga solishning boshqa shakllaridan, ya'ni huquq, ishlab chiqarish - ma'muriy nizomlardan, davlat dekretlaridan, xalq an'analaridan va hokozolar o'z talablarining asoslanishi va amalga oshirilishi bilan farq qiladi. Axloqda ijtimoiy zaruriyat, ehtiyoj, jamiyatning manfaatlari aks etadi, hamma qabul qilgan ommaviy namuna, odat, rasm - taomil jamoatchilik fikri bilan mustahkamlangan talablar va baholar tarzida ifodalananadi.

Axloq universal hodisa - uning qoidalari, hamisha hamma uchun umumiyl talab hisoblanadi. Xulqiy fazilatlar, fe'l-atvor xislatlari o'zgarib borishi mumkin, lekin ular axloq qonuniyatlarid o'zgarishi kerak.

Axloq eng avvalo, umuminsoniy an'anaviy hodisa bo'lib kelgan. Asosiy axloqiy qadriyatlar, mushtarak axloqiy tushunchalar, axloqiy tamoyil va meyorlar barcha mintaqalar hamda millatlar uchun bir xil ma'no kasb etadi. Chunonchi, muhabbat, ezungulik va yovuzlik, yaxshilik va yomonlik, vijdon, burch, insonparvarlik, odamiylik, baxt, to'g'rilik, rostgo'ylik, saxiylik va baxillik singari fazilat hamda illatlar tom ma'noda umuminsoniy hodisadir.

Axloq - kishilarning bir-biriga oilaga, vatanga, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida namoyon

bo‘ladigan hatti – harakatlar yig‘indisidir. Axloq normalari –yaxshilik, yovuzlik, vijdon, sha’n, qadr – qimmat , adolat va nohaqlik, burch va mas’uliyat, baxt haqidagi axloqiy tushunchalarga muvofiq ravishda jamiyatda o‘rnatilgan xulq – atvor qoidalaridir.

Foydalaniman adabiyotlar

1. Umumta’lim maktablari uchun davlat va huquq asoslari fani darsliklari.

THE SPREAD OF COVID-19 AROUND THE WORLD SHOULD SERVE THE DEVELOPMENT OF THE PUBLIC TRANSPORT SYSTEM IN BIG CITIES

Turakulova Nazira Abdushukur qizi
Bachelor's student at Tashkent State University of Law
Phone: +998(99)8827884
Tashkent, Uzbekistan
lepetitmasterpiece@gmail.com

Annotation: In this article, the author analyzes the importance of public transport safety in our country in the event of a pandemic, the system of their delivery, the degree of compatibility of widely used buses and metro to the conditions of a pandemic, are compared with the experience of other countries. In addition, several suggestions are made for further strengthening public transport safety in the event of a pandemic.

Key words: the public transport sector, International Public Transport Association, sanitary corner, limit to the number of passengers.

COVID-19НИНГ ДУНЁ БЎЙЛАБ ТАРҚАЛИШИ ШАҲАРЛАРДА ҲАРАҚАТЛАНУВЧИ ЖАМОАТ ТРАНСПОРТЛАРИ ТИЗИМИНИНГ РИВОЖИГА ХИЗМАТ ҚИЛИШИ ЛОЗИМ

Тўракулова Назира Абдушукур қизи
Тошкент давлат юридик университети бакалавр талабаси
Телефон: +998(99)8827884
Тошкент Ўзбекистон
lepetitmasterpiece@gmail.com

Аннотация: Муаллиф томонидан ушбу мақолада пандемия шароитида мамлакатимизда ҳаракатланувчи жамоат транспортларининг хавфсизлиги аҳамияти, уларнинг таъминланишининг тизими, кенг фойдаланишда бўлган автобус ва метроларнинг пандемия шароитига мутаносиблик даражасини бошқа мамлакатлар тажрибаси билан таққослаган ҳолда таҳлил қилинган. Шу билан бир қаторда, пандемия шароитида жамоат транспортларидан фойдаланишининг хавфсизлигини яънада мустаҳкамлашга доир айrim таклифлар келтирилган.

Калит сўзлар: жамоат транспорти сектори, Халкаро Транспорт Ассоциацияси, санитар бурчак, йўловчилар сонига чегара.

The spread of the coronavirus around the world continues to have a negative impact on the lives of almost every country in the world. In particular, all economic, social, political and other spheres of in our country also suffer from the spread of this virus. Naturally, such a situation requires a radical change in the use of public transport. The facts demonstrate that the greater part of the nation's populace works, contemplates and different exercises are done distantly, however it is unimaginable for a wide range of work to be performed distantly. Therefore, the demand for public transport remains high.

This article is dedicated for demonstrating the importance, safeness of public transports in COVID-19 period and awareness of people to this issue.

In particular, according to statistics from the International Public Transport Association, which has 1,500 members among 96 countries, the public transport sector is one of the largest local employers, employing 2 billion people around the world. However, the public transport system brings around €130-140 billion euros to the economy annually¹. According to these numbers, every individual, no matter feminine or masculine, could realize the crucial role of public transports not only in social life but also in the economics of the country.

On the report of a study conducted in 39 countries (USA, Canada, Brazil, Ukraine, Russia, China, Singapore, South Korea, Japan, Australia, New Zealand and Turkey), 243 billion people

¹ <https://www UITP.org/key-statistics>

use public transport¹. In Hong Kong, as of 2018, 12.9 million people use public transport every day to reach their destinations².

We all know that in our country, the majority of the population uses public transport too and this type of transportation plays vital role in humanity. Their safeness also one of the important points.

Given the prevalence of coronavirus in densely populated areas, public transport safety is one of the first important issues. After all, as aforementioned, most of the population use public transport. Therefore, first focus must be on examples from a number of countries that have proven effective in public health interventions.

In Germany and Switzerland, back door exits have been introduced to protect the driver of public transport, especially on buses, from contracting the virus. In Berlin, undemanding transport routes were closed, and all traffic was reduced to a 10-minute interval. This kind of prohibition also protects the spread of coronavirus a little bit. Because of reducing the queues on ticket windows.

The Hong Kong subway has a “sanitary corner” that every passenger should use, a device that displays video advice on how to use masks to keep them safe, regularly reminding passengers of health regulations³. Coming to this method, I think it should be made in every country. Due to the fact that, making sanitary corners one of the best solutions to effect to people’s mind that the dangerousness of the period.

Israel has banned the use of cash on public transport to spread the coronavirus⁴. I think, it is the one of the best solutions in order to prohibiting the spread of COVID-19. As everyone knows, first buds of the coronavirus were appeared in China and the spread of this virus was made by things which includes the papers, mostly. That’s why, this solution one the bests.

However, China has made great strides in this regard, with measures taken by the country to prevent the spread of coronavirus in public transport are currently being implemented in 200 cities of the world. In this situation, Chinese citizens need to have QR codes indicating the health status of the population. This code shows the measured body temperature of the townspeople at each station, and the codes have different colors. If the code is green, you can move freely in this station. If this app shows yellow and red color, citizens must protect themselves and apply medical supervision⁵.

As stated by the situation, as other countries around the world have introduced measures to prevent the spread of the virus when using public transportation, at least in part because public transportation is an integral part of public life. This is necessary to ensure the safety of the population when using public transport in the public life of our country. The reason is that we all know that the use of public transport is not the same as it claimed.

Turning to the situation in our country, Uzbekistan, there were some privileges in this sphere, public transportation. By the decision of the special commission dated June 5, 2020 from June 8 in the “yellow” and “green” zones, buses are allowed to move around the city (region) and outskirts. In this case, in order to resume the movement of public transport, strict adherence to a number of requirements was required, in particular: complete disinfection of the vehicle by the car company before each trip and at the last stop, as well as at bus stops; provide drivers with medical masks and gloves and take measures for their regular and timely replacement; for example, allowing only passengers wearing medical masks to enter the bus.

However, it cannot be said that these requirements have been met in full. The reason is that the bus is still crowded with people, and the bus does not wear medical masks, and it is natural that the protesters and other moving people do not mind the situation, that is, the indifference of the population. They did not pay attention to the state of restraint, i.e., insufficient sanitary rules were developed. This, in turn, has led to a second wave of COVID-19, albeit in part.

¹ https://www UITP.org/sites/default/files/ckk-focus-papers/files/UITP_Statistic%20Brief_national%20PT%20stats.pdf

² <https://www.gov.hk/en/about/abouthk/factsheets/docs/transport.pdf>

³ <https://www.youtube.com/watch?v=YfZKAu4te1o&feature=youtu.be>

⁴ http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/15/c_138880422.htm

⁵ <https://www.intelligent-mobility-xperience.com/what-is-the-impact-of-covid-19-on-the-public-transport-sector-a-915170/>

In this case, I would like to make a number of proposals that need to be implemented in the field of public transport:

Firstly, looking at the main kinds of public transportation, especially on the buses and subways, which is considered as a one of the commonly used type of public transport, there must be a certain limit on the number of people in them. For example, one passenger should take a sit on the seats for two passengers. This proposal is also supported by the International Public Transport Association¹.

Secondly, to temporarily suspend the activities of conductors, especially who are known as "pattachi" and ensure the exit of the population through certain gates of public transport, namely in buses, subways and minibuses, as is the case in Germany and Switzerland. The temporary suspension of Pattachi's activities will spread the virus, albeit in part because his movement inside the bus can interact with any citizen, turning him into a carrier of the virus.

Thirdly, limit the use of cash as it mentioned above in Israel. Moreover, there should be some creation of mobile applications on mobile phones instead of plastic cards. This process will reduce the spread of coronavirus. Due to the fact that the introduction of buying cards in the form of plastic will automatically lead to queues in, "nozimxona", the places where tickets are sell and in densely populated areas, as we all know, the spread of this virus will accelerate. It is necessary to create mobile applications so that people can download them from the comfort of their homes and pay a certain amount through existing applications.

Fourthly, it is necessary to ensure sanitary rules at every station and in all types of public transport. In addition, if it is necessary, there should be the introduction of sanitary corners. After all, the health of the population is very important issue.

The final conclusion is primarily from the individual himself. We must understand the importance of the current situation and its consequences. It is necessary to use the created and expected conditions competently and not look at them indifferently. Indeed, in this difficult time for all of us, we are responsible not only for ourselves, but also for the health of others.

References:

1. <https://www UITP.org/key-statistics>
2. [https://www UITP.org/sites/default/files/cck-focus-papers files/UITP_Statistic%20Brief_national%20PT%20stats.pdf](https://www UITP.org/sites/default/files/cck-focus-papers_files/UITP_Statistic%20Brief_national%20PT%20stats.pdf)
3. <https://www.gov.hk/en/about/abouthk/factsheets/docs/transport.pdf>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=YfZKAu4te1o&feature=youtu.be>
5. http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/15/c_138880422.htm
6. <https://www.intelligent-mobility-xperience.com/what-is-the-impact-of-covid-19-on-the-public-transport-sector-a-915170/>
7. <https://www UITP.org/public-transport-and-covid-19>

1 <https://www UITP.org/public-transport-and-covid-19>

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИННИГ МЕҲНАТ КОДЕКСИ: ЯНГИ ТАҲРИРНИНГ ЯНГИЛИКЛАРИ

Тошкенбоева Азиза Алишер қизи
Тошкент давлат юридик университети эркин тадқиқотчиси
Телефон: +998(99)724 55 56
E-mail: dip.personal@mail.ru

Аннотация: Мазкур мақолада амалдаги меҳнат кодекси замонавий талаблар ва ривожланиш темпига мос келмайдиган жиҳатлари таҳлил этилган. Лойиҳаси ишлаб чиқилган янги таҳрирдаги меҳнат кодексида бандлик, индивидуал меҳнат муносабатлари, ходимларни касбга тайёрлаш ва малакасини ошириш, ходимларнинг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, меҳнат низоларини кўриб чиқиш каби нормаларни ўз ичига олиши таъкидлаб ўтилган.

Шунингдек, амалдаги меҳнат кодексида мавжуд бўлган айрим муносабатлардаги назарий ва амалий муаммолар ҳамда уларнинг ечими бўйича таклиф этилган янги таҳрирдаги кодексда мавжуд нормалар қисқача баён этилган.

Калит сўзлар: меҳнат қилиш ҳуқуқи, меҳнатга оид муносабатлар, индивидуал меҳнат муносабатлари, меҳнат кодекси, қонун лойиҳаси, меҳнат шартномаси, ҳуқуқий меъёрлар.

ТРУДОВОЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: НОВОСТИ НОВОЙ РЕДАКЦИИ

Аннотация: В данной статье анализируются несоответствие действующего трудового кодекса современным требованиям и темпам развития. В новой редакции проекта Трудового кодекса предусматривается, что в нормы могут быть включены вопросы занятости, индивидуальных трудовых отношений, обучения и переподготовки работников, защиты трудовых прав работников, рассмотрения трудовых споров.

Действующий Трудовой кодекс также очерчивает некоторые существующие теоретические и практические проблемы во взаимоотношениях, а также существующие нормы в предлагаемой новой версии Кодекса.

Ключевые слова: Трудовое право, трудовые отношения, индивидуальные трудовые отношения, трудовой кодекс, законопроект, трудовой договор, правовые нормы.

LABOR CODE OF REPUBLIC OF UZBEKISTAN: NEWS OF THE NEW EDITION

Annotation: In this article, analyzes the inconsistencies of the current labor code with modern requirements and pace of development. The new version of the draft Labor Code stipulates that employment, individual labor relations, training and retraining of employees, protection of labor rights of employees, consideration of labor disputes may be included in the norms.

The current Labor Code also outlines some of the existing theoretical and practical problems in the relationship, as well as the existing norms in the proposed new version of the Code.

Key words: Labor law, labor relations, individual labor relations, labor code, bill, employment contract, legal norms.

Янги таҳрирдаги Меҳнат кодекси лойиҳасида қандай янгиликлар акс этмоқда?

Янги таҳрирдаги Меҳнат кодекси лойиҳаси 2 қисм, 34 боб ва 621 моддадан иборат. Меҳнат кодекси меҳнатга оид муносабатларни тартибга солишга хизмат қиласидиган асосий қонун ҳисобланади. Лекин, қабул қилинганига 25 йил тўлган мазкур кодекс бугунги кун талабига жавоб бермай қолди, деб ёзади Қонунчилик палатасининг Меҳнат ва ижтимоий масалалар қўмитаси раиси Мавлудаҳон Хўжаева. [1].

Унинг сўзларига кўра, кодексда фуқароларни меҳнат фаолиятига жалб қилишнинг янги турли хил шаклларининг фаол ривожланиши каби бир қатор масалалар хисобга олинмаган. “Амалдаги кодекс 294 моддадан иборат бўлиб, унда ишламайдиган ҳаволаки нормалар ҳам талайгина. Сўнгги йилларда меҳнат бозоридаги вазият ҳам ўзгарди, қабул қилинган соҳага оид қатор норматив-ҳуқуқий хужжатлар асосида кўпгина янги институтларни, янги

механизмларнинг амалиётга киритилганлиги кодексни янги таҳрирда қабул қилиш заруратини туғдирди", - дейди у. [2].

Юқоридагиларни ҳисобга олган ҳолда, ҳукумат томонидан тегишли вазирлик ва ташкилотлар иштирокида "Ўзбекистон Республикасининг Мехнат кодексини тасдиқлаш ҳақида"ги қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди. Янги таҳрирдаги Мехнат кодекси лойиҳаси 2 қисм, 34 боб ва 621 моддадан иборат. Қонун лойиҳасининг асосий жиҳати у тўғридан тўғри ишлайдиган хусусиятга эга бўлиб, қўшимча қонуности ҳужжатларни қабул қилишни талаб қилмайди.

Қайд этилишича, лойиҳада иш берувчи субъектлар сифатида мулкий ва идоравий мансублигидан қатъи назар ташкилотлар, ёллаш ҳуқуқига эга бўлган ташкилотларнинг алоҳида таркибий бўлинмалари ҳамда жисмоний шахслар белгиланмоқда. Мазкур қоиданинг белгиланиши ишчи ўринларининг кўпайишига, норасмий секторда фаолият олиб борувчи шахсларнинг қисқаришига ҳамда уларнинг ҳуқуқларини доимий равишда ҳимоя қилинишига олиб келади.

Мехнат соҳасидаги ижтимоий шерикликка оид алоҳида бўлимда мазкур муносабатларнинг ҳуқуқий асоси очиб берилмоқда. Ижтимоий шериклик ходимлар, иш берувчилар, ижро этувчи ҳокимият органлари ўртасидаги меҳнат ва у билан бевосита боғлиқ бўлган иш берувчилар ва ходимлар манфаатларини мувофиқлаштиришдаги ҳамкорликни таъминлашга қаратилган тизимни назарда тутади.

Лойиҳада ногиронлиги бўлган шахсларнинг, ўриндошлик асосида ишловчиларнинг, қасаначилар меҳнатининг, масофадан ишловчи ходимларнинг, шунингдек, навбатчилик услубида ишлаётган шахслар меҳнатини тартибга солишининг ўзига хос хусусиятлари батафсил баён этилмоқда.

Бугунги кунда иш берувчи ходимнинг ишлаш даражасидан қатъи назар, унинг пенсия ёшига тўлиши муносабати билан меҳнат шартномасини бекор қилиши ҳолатлари мавжуд. Бу Халқаро меҳнат ташкилотининг Мехнат ва бандлик соҳасидаги камситишларни бартараф этиш тўғрисидаги конвенциясига мос келмайди. Шунинг учун лойиҳада ходимнинг пенсия ёшига тўлиши муносабати билан меҳнат шартномасини бекор қилиш асоси чиқариб ташланмоқда.

Шунингдек, мослаштирилган иш вақти режими белгиланаётгани қонун лойиҳасининг муҳим жиҳатларидан. Бу маълум бир ходимлар ёки ташкилотнинг таркибий бўлинмаларидаги ходимлар гурухлари учун иш кунининг бошланиши, тугаши ва умумий иш куни муддатини ходимнинг ўзига тартибга солишга рухсат этган ҳолда иш вақтини ташкил этиш усули ҳисобланади.

Амалдаги кодексда бўлмаган иш билан таъминлаш жараёнларини ракамлаштириш, электрон меҳнат дафтарчаларини юритиш, меҳнат шартномаларини тузиш ва ягона маълумот базасида рўйхатдан ўтказиш механизmlари очиб берилмоқда.

Меҳнат шартномасининг ўзи билан назарда тутилган асослар бўйича меҳнат шартномалари бекор қилиниши мумкин бўлган ходимлар доираси масофавий-ишчилар, уйда ишловчилар, якка тартиbdагi тадбиркорларда ишлайдиган ишчилар, уй хизматчилари ҳисобига кенгайтиряпти.

Шу билан бирга, ҳужжатда меҳнат шартномасини тузиш билан боғлиқ айrim муносабатлар такомиллаштирилмоқда. Жумладан, ишга қабул қилишга йўл қўйиладиган ёшга аниқлик киритилиб, ишга қабул қилишда дастлабки синов белгиланмайдиган шахс тоифалари кенгайтиряпти.

Мамлакатда ёки минтақада фавқулодда ҳолат ёки карантин чоралари эълон қилинганда ходимнинг розилигисиз меҳнат шартномасига ўзгартириш киритиш шартлари белгиланмоқда. [2]. Коронавирус пандемиясига қарши чора-тадбирларни амалга оширишдан олинган сабоқларни ҳисобга олган ҳолда, ходимга қисман иш ҳақи билан, лекин энг кам иш ҳақидан кам бўлмаган таътил бериш имкониятини белгилайдиган, шунингдек, иш ҳақи тўланмаган таътилни 6 ойгача узайтирадиган меъёрларни жорий этиш кўзда тутилмоқда.

Лойиҳада сўнги йилларда соҳага оид қабул қилинган бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ҳисобга олган ҳолда индивидуал меҳнат муносабатлари ва жамоатчилик муносабатларини тартибга солиш билан боғлиқ бўлган ҳуқуқий меъёрлар тўпланган. Шунингдек, Меҳнат кодексининг қоидаларини халқаро ҳуқуқ меъёрларига, шу жумладан, Ўзбекистон Республикаси томонидан ратификация қилинган халқаро шартномаларга,

фуқаролик, оиласвий ва бошқа бир қатор хуқуқ соҳалари тўғрисидаги қонун хужжатларига мувофиқлаштирилмоқда.

Умуман айтганда, уш бу ҳужжат мазкур соҳадаги қатор муаммоларни, меҳнат бозоридаги вазиятни инобатга олиб, бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиқсан холда, қонуний ҳал қилишда хуқуқий асос бўлиб хизмат қилади, дейди Мавлудаҳон Хўжаева.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. <https://kun.uz/news/2020/09/12/yangi-tahrirdagi-mehnat-kodeksi-loyihasida-qanday-yangiliklar-aks-etmoqda>
2. <https://kun.uz/news/2020/09/12/yangi-tahrirdagi-mehnat-kodeksi-loyihasida-qanday-yangiliklar-aks-etmoqda>
3. <https://kun.uz/news/2020/09/07/mehnat-kodeksi-yangi-tahrirda-qabul-qilinishi-kutilyapti>

БАНКРОТЛИК ТҮҒРИСИДАГИ ИШДА БИТИМЛАРНИ ҲАҚИҚИЙ ЭМАС ДЕБ ТОПИШНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ

*Худайбергенов Бехзод Бахтиёрович
Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)
Тошкент давлат юридик университети докторанти*

Аннотация: ушбу мақолада банкротлик түғрисидаги ишда битимларни ҳақиқий эмас деб топиш билан боғлиқ қонун ҳужжатлари ўрганилган ва таҳлил қилинган. Шунингдек, банкротлик түғрисидаги ишда битимларни ҳақиқий эмас деб топишга қаратилган нормаларни такомиллаштиришга доир таклифлар ишлаб чиқилган.

Таянч сўзлар: банкротлик, суд санацияси, кредитор, қарздор, тўловга қобилиятсизлик.

Аннотация: в этой статье изучены и анализированы законодательные акты по признанию сделок недействительными в деле о банкротстве. Кроме этого, разработаны рекомендации, связанные со совершенствования правовых норм, направленных на регулирование признания сделок недействительными в деле о банкротстве.

Ключевые слова: банкротство, судебная санация, кредитор, дебитор, неплатежеспособность

Annotation: In this article is studied and analyzed legislation on invalidate transactions in the bankruptcy case. In addition to, developed recommendations related to improving the legal rules aimed at regulating the invalidation transactions in the bankruptcy case.

Key words: bankruptcy, judicial rehabilitation, creditor, debtor, insolvency

Халқаро ташкилотлар томонидан тадбиркорлик субъектларини банкротликдан саклаб қолиш, банкротлик таомилларини лозим даражада ўтказиш ва кредиторлар талабларини адолатли қаноатлантиришни таъминлаш мақсадида давлатлар учун бир қатор тавсиялар ишлаб чиқилган. Жаҳон банки ва Халқаро молия корпорациясининг “Бизнес юритиш” йиллик ҳисоботи, Халқаро савдо ҳуқуқи бўйича БМТ Комиссиясининг (ЮНСИТРАЛ) 2004 йил 25 июндаги 59/40-сон қарори билан тасдиқланган раҳбарий кўрсатмалари шулар жумласидандир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 13 июлдаги “Жаҳон банки ва Халқаро молия корпорациясининг “Бизнес юритиш” йиллик ҳисоботида Ўзбекистон Республикасининг рейтингини янада яхшилаш чора-тадбирлари түғрисида»ги ПҚ-3852-сон қарорида инвестиция муҳитини яхшилаш соҳасида олиб борилаётган ислоҳотларнинг стратегик мақсади – тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш ва чет эл инвестицияларини жалб қилиш учун мамлакатда 2022 йилгача Жаҳон банки ва Халқаро молия корпорациясининг “Бизнес юритиш” ҳисоботидаги жаҳон мамлакатларининг биринчи йигирматалиги даражасига мос келадиган энг қулай шарт-шароитларни яратиш белгиланди. «Бизнес юритиш 2020» (Doing business 2020) ҳисоботига кўра, Ўзбекистон дунёning 190 давлати ичida 69-ўринни эгаллаган. Бироқ, ўсиш қайд этилмаётган индикаторлардан бири «тўловга қобилиятсизликни ҳал қилиш» (resolving insolvency) ҳисобланади. Ушбу индикатор бўйича Ўзбекистон 2016 йилда 77-ўринни, 2017 йилда 87-ўринни, 2018 йилда 91-ўринни, 2019 йилда 100-ўринни эгаллаган. «Бизнес юритиш 2020» ҳисоботида норматив-ҳуқуқий базанинг самарарадорлигига 8 балл (энг юқори кўрсатгич 16), қайта тиклаш таомилларини қўллашга 0,5 балл (энг юқори кўрсатгич 3) берилган¹. Ушбу кўрсатгичлар тўловга қобилиятсизлик түғрисидаги миллий ҳуқуқий асосларни ислоҳ қилиш, амалдаги қонунчиликни жаҳон стандартларига мослаштириш, қарздор тўлов қобилиятини тиклашга қаратилган нормаларни янада такомиллаштириш, банкротликни олдини олишнинг янги чоралари ва самарали механизмини ишлаб чиқиши лозимлигини кўрсатмоқда.

Банкротлик түғрисидаги ишда ҳуқуқий воситалардан фойдаланган ҳолда қарздорни соғломлаштиришнинг муҳим йўли – қарздорга ҳуқуқ ва манфаатларига зарар етказадиган битимларни ҳақиқий эмас деб топишdir. Қарздорнинг қайси битимларни тузиш мумкин эмаслиги ҳақида қоидалар Банкротлик түғрисидаги қонуннинг 79-моддаси бешинчи

¹ <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingsBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>

қисмида ўрин олган. Унга кўра, қарздор қуидаги битимларни тузишга ҳақли эмас: кўчмас мол-мулкни ижарага, гаровга бериш, мазкур мол-мулкни хўжалик ширкатлари ҳамда масъулияти чекланган ва қўшимча масъулиятли жамиятларнинг устав фондига (устав капиталига) улуш сифатида кўшиш ёки бундай мол-мулкни бошқача тарзда тасарруф этиш билан боғлиқ битимлар; қарздорнинг баланс қиймати қарздор активлари баланс қийматининг ўн фоизидан ортигини ташкил этувчи мол-мулкини тасарруф этиш билан боғлиқ битимлар; заёмлар (кредитлар) олиш ва бериш, кафиллик ва кафолатлар бериш, талаб қилиш хуқуқларидан ўзганинг фойдасига воз кечиш, қарзни бошқа шахсга ўтказиш, шунингдек қарздорнинг мол-мулкини ишончли бошқариш шартномасини тузиш билан боғлиқ битимлар; агар муайян битимларни тузишдан санация қилувчи бошқарувчи ёки кредиторлар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда манфаатдор бўладиган бўлса, айни ана шундай битимлар.

Кўрсатилган битимлар қарздорнинг молиявий аҳволини янада оғирлаштиради, кредиторлар талабларини қаноатлантиришга салбий таъсир кўрсатади ва улар суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши лозим.

Бундан ташқари, кредиторлар билан тузилган, қарздорга зарар етказаётган битимларнинг хуқуқий асосларини белгилаш ва мақбуллаштириш ниҳоятда муҳим аҳамиятга эгадир. Банкротлик тўғрисидаги қонуннинг 103-моддасида ташқи бошқарув даврида қарздор битимларининг ҳақиқий эмаслигига доир нормалар келтирилган. Битимларни ҳақиқий эмас деб топиш билан боғлиқ қоидалар фақат ташқи бошқарувдагина эмас, балки суд санацияси ва тугатишга доир иш юритиш таомилларида ҳам кўлланилиши лозим. Шу билан бирга, ҳақиқий эмас деб топиладиган битимлар учун қўйиладиган шартларни аниқ мустаҳкамлаш талаб этилади.

Гарчи, қонун ҳужжатларида битимларни ҳақиқий эмас деб топиш тўғридан-тўғри қарздор тўлов қобилиятини тиклашнинг чораси сифатида кўрсатилмаган бўлсада, битим ҳақиқий эмас деб топилиши натижасида учинчи шахслар тасарруфига ўтган мол-мулк қайтарилиши мумкин. Банкротлик тўғрисидаги қонунда суд санацияси даврида битимларни ҳақиқий эмас деб топиш билан боғлиқ қоидалар мавжуд эмас. Фикримизча, қарздорга зарар етказадиган битимларни ҳақиқий эмас деб топишнинг қоидаларини ишлаб чиқиш ёки ташқи бошқарувдаги битимларни ҳақиқий эмас деб топишга доир нормаларга ҳавола қилган ҳолда бўшлиқни бартараф этиш лозим.

Адабиётларда Паулианов даъвоси ҳақида фикр юритилади. Паулианов даъвоси инсофсиз қарздорга нисбатан қўзғатилади ва унда даъвогарлар ҳақиқатдан ҳам зарар кўрган бўлиши керак. Инсофсиз қарздор томонидан тўғридан-тўғри зарар етказилганда битимни ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги масала умуман муҳокамага қўйилмайди. Мол-мулк қарздор билан тузилган битимга кўра эмас, кредиторга зарар етказилганлиги учун қайтарилади¹.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1023-моддаси биринчи қисмида қонун ҳужжатларида ёки битимда белгиланган асосларсиз бошқа шахс (жабрланувчи)нинг ҳисобидан мол-мулкни эгаллаб олган ёки тежаб қолган шахс (кўлга киритувчи) асосиз эгаллаб олинган ёки тежаб қолинган мол-мулкни (асосиз ортирилган бойликни) жабрланувчига қайтариб бериши шарт. Демак, битим тузилган ёки тузилмаганлигидан қатъий назар, мол-мулк қайтарилиши лозим.

Россия Федерациясининг «Тўловга қобилиятызлик (банкротлик) тўғрисида»ги Конунининг 61.2-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ, битимларни ҳақиқий эмас деб топиш учун қуидаги ҳолатлар бўлиши лозим: а) битим кредиторнинг мулкий хуқуқларига зарар етказиши максадида тузилган бўлиши; б) тузилган битим натижасида кредиторнинг мулкий хуқуқларига зарар етказилган бўлиши; в) битим тузилаётган пайтда қарздорнинг кўрсатилган мақсадларини иккинчи тараф билиши ёки билиши лозим бўлиши. Ушбу нормадан нафақат суд санацияси даврида, балки бутун банкротлик тўғрисидаги ишда фойдаланиш мумкин. Ишда қарздор сифатида иштирок этаётган шахс юкоридаги асосларга кўра бузилган хуқуқларини тиклаши мумкин.

АҚШ Банкротлик кодексининг XI бўлими (Title 11) қарздорни соғломлаштиришга

¹ Сысоева О.В. Паулианов иск в законодательстве о банкротстве: сравнительно-правовой анализ. // Юрист. –2017. – № 15. – С. 24; Гутникова А.С. Оспаривание сделок в ходе конкурсного производство // Законодательство. – 2003. – №7. – С. 58.

қаратилган бўлиб, у музокаралар жараёнидан иборат. Музокаралар давомида учта вазифа бажарилади: фирма бошқаруви назорат қилинади, акциядорлар манфаатлари химоя қилинади ва фирма фаолиятига хавф соловучи ҳолатлар бартараф қилинади¹.

АҚШнинг банкротлик тўғрисидаги қонунчилигига кўра, фирибгарлик йўли (пул ёки мол-мулк) ўтказиш ва мажбурият юклаш бўйича низолашиш мумкин. Кўпчилик штатлар Фирибгарлик йўли билан ўтказиш ҳақида қонун қабул қиласан. АҚШ Банкротлик кодексининг 548 параграфи айнан шу масалага бағишланган². Унга мувофиқ, фирибгарлик йўли билан пул ёки мол-мулк ўтказишнинг тўрт хил шакли низо предмети бўлиши мумкин:

- 1) кредиторларни қасдан қийин аҳволга солиб қўйиш, уларни алдаш орқали мажбуриятларни бажаришни кечикиришга қаратилган битимлар;
- 2) эквивалент қийматдан кам нархда тузилган битимлар;
- 3) битим тузилиши натижасида қарздор банкрот деб топилган бўлса;
- 4) қарздор томонидан ишончли мол-мулкни ўзига ўтказишга қаратилган битим³.

1986 йилги Тўловга қобилиятсизлик акти (Англия ва Уелс)нинг 23-бўлимни кредиторларни алдаш йўли билан тузилган битимлар билан боғлиқ нормаларни ўз ичига олади. Ушбу бўлим нормаларига асосан, битимни ҳақиқий эмас деб топиш учун асосий элемент – қарздорнинг мақсадини исботлашдир⁴.

Юқоридагиларга асосан, Банкротлик тўғрисидаги қонунда битимларни ҳақиқий эмас деб топиш билан боғлиқ нормаларни қуидагича мустаҳкамлаш мақсадга мувофиқ.

“Қарздор битимларининг ҳақиқий эмаслиги

Битимлар, агар тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш қўзғатилгунига қадар уч йил ичida қарздор ёки унинг вакили томонидан тузилган ва ушбу Қонунда бошқача қонда белгиланган бўлмаса, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси ва ушбу Қонунда кўрсатилган асосларга кўра ҳақиқий эмас деб топилади.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексида кўрсатилган ҳолатлардан ташқари, қуидаги битимлар ҳақиқий эмас деб топилади:

тузилган битимнинг қиймати ва (ёки) ундаги бошқа шартлар шунга ўхшаш битим тузилиши билан солиштирганда қиймат ва (ёки) бошқа шартлар қарздор ҳолатини жиддий равишда ёмонлаштирадиган, агар шу битим молиявий йўқотишларга олиб келган бўлса; битим, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари билан чекланган, қарздор таъсис ҳужжати ёки уставида белгиланган ваколатлардан ташқарида тузилган бўлиб, у қарздор фаолиятига мувофиқ бўлмаса; текинга ёки ҳақ эвазига топширилган (шу жумладан вақтинчалик фойдаланишга) мол-мулк, кредиторлар манфаатларига заар етказилмаган бўлса ҳам, шунга ўхшаш ёки бир хил мол-мулкнинг нархи билан солиштирганда, қарздор ҳолатини жиддий ёмонлаштирадиган бўлса; агар битим тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш қўзғатилишидан олдин олти ой ичida тузилган ва бир кредиторнинг талабларини бошқаларга нисбатан афзалроқ қаноатлантиришга олиб келса; қарздор мол-мулкини ҳадя қилиш шартномалари, доимий тижорат операцияларда тузиладиганлардан ташқари, агар тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш қўзғатилишидан бир йил олдин тузилган битимлардан жиддий фарқ қиласа.

Ушбу модданинг биринчи ва иккинчи қисмларидан кўрсатилган ҳолатларда тузилган битимлар аниқланса, суд бошқарувчиси, шу жумладан кредиторнинг илтимосномасига кўра, ушбу битимни ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида судга мурожаат қилиши лозим.”

¹ Leng Fei. Two Essays on Corporate Reorganization under Chapter 11. PhD diss., University of Tennessee. – Knoxville. 2006. – P. 23

² Douglas G. Baird. Elements of bankruptcy. – New York, 2014. – P. 140.

³ John Ames, member Chip Bowles, member Gregory R Schaaf, member Greenabum Doll & McDonald PLLC. Preference and fraudulent transfers under the Bankruptcy Code: a primer in plain // The Americas Restructuring and Insolvency Guide. 2008/2009. – P. 113.

⁴ Andrew Keay and Peter Walton. Insolvency Law. – London, 2003. – P. 506.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>
2. Сысоева О.В. Паулианов иск в законодательстве о банкротстве: сравнительно-правовой анализ. // Юрист. –2017. – № 15. – С. 24.
3. Гутникова А.С. Оспаривание сделок в ходе конкурсного производства // Законодательство. – 2003. – №7. – С. 58.
4. Leng Fei. Two Essays on Corporate Reorganization under Chapter 11. PhDiss., University of Tennessee. – Knoxville. 2006. – P. 23
5. Douglas G. Baird. Elements of bankruptcy. – New York, 2014. – P. 140.
6. John Ames, member Chip Bowles, member Gregory R Schaaf, member Greenabum Doll & McDonald PLLC. Preference and fraudulent transfers under the Bankruptcy Code: a primer in plain // The Americas Restructuring and Insolvency Guide. 2008/2009. – P. 113.
7. Andrew Keay and Peter Walton. Insolvency Law. – London, 2003. – P. 506.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 21-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(1-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000